

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของการวิจัย

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่สามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศและสามารถสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศได้อย่างมาก เนื่องจากอาศัยการลงทุนที่ค่อนข้างต่ำ ทั้งยังก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับบุคคลหลายกลุ่ม ก่อให้เกิดการกระจายรายได้ในลักษณะผลทวีคูณ เพราะการเดินทางท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจในครั้งหนึ่งต้องอาศัยกิจกรรมรองรับหลายลักษณะ เช่น การคมนาคมขนส่ง ร้านอาหาร บริษัทนำเที่ยว ธุรกิจให้เช่า ธุรกิจที่พัก โรงแรม รีสอร์ท มัคคุเทศก์ หรือร้านจำหน่ายของที่ระลึก เป็นต้น นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังก่อให้เกิดผลประโยชน์ทางอ้อมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น ทางด้านการเกษตรกรรมซึ่งเป็นแหล่งวัตถุดิบทางอาหาร ทางด้านส่งเสริมอาชีพในท้องถิ่น เช่นการทำหัตถกรรมเพื่อผลิตสินค้าที่ระลึก อาชีพการก่อสร้างเพื่อก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ นับว่าการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ช่วยแก้ปัญหาการว่างงานได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวที่ขาดการจัดการที่ดีและมีประสิทธิภาพ อาจจะนำไปสู่ความเสื่อมโทรม และการเสื่อมสภาพของความเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวได้ เมื่อใดก็ตามที่ความเสื่อมโทรม หรือการเสื่อมสภาพเกิดขึ้นย่อมมีผลกระทบไปถึงบุคคลหลาย ๆ กลุ่ม ที่กล่าวข้างต้น การช่วยกันดูแลรักษา ระวังป้องกันตลอดจนการร่วมแรงร่วมมือกัน เอาใจใส่ในแหล่งท่องเที่ยว จะเป็นแนวทางที่จะช่วยรักษาสภาพให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงสภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไปได้ ซึ่งในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติมิได้เป็นหน้าที่ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเท่านั้นแต่เป็นหน้าที่สำคัญของประชาชนทุกคน ดังที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน (พ.ศ.2540) ได้กำหนดไว้ในการมีส่วนร่วมของประชาชนรวมทั้งการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดย (1) สิทธิของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในการอนุรักษ์ และมีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามมาตรา 46 “ มาตรา 46 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์ หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของ

ชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล และยั่งยืน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ ” (2) สิทธิที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชน ในการบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ธรรมชาติ รวมทั้งการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ตามมาตรา 56 “ มาตรา 56 สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชน ในการบำรุงรักษาและการได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพ ในการคุ้มครองส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตนย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมจะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม รวมทั้งได้ให้องค์การอิสระ ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การด้านสิ่งแวดล้อมและผู้แทนสถาบันอุดมศึกษา ที่จัดการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว ทั้งนี้ตามกฎหมายบัญญัติ ” (8) การกำหนดให้รัฐต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสงวน บำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 79 “ มาตรา 79 รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล รวมทั้งมีส่วนร่วมในการส่งเสริม บำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุมและกำจัดภาวะมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน ”

ซึ่งการรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้มีสภาพที่สมบูรณ์ควบคู่ไปกับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบยั่งยืน จึงเป็นสิ่งที่ควรกระทำและควรได้รับการส่งเสริมเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายที่รัฐบาลได้ให้ไว้กับการท่องเที่ยว 11 ประการ จากการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งชาติ (อนุสาร อสท. 2544 : 23) คือ (1) ให้มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (2) บริหารการท่องเที่ยวให้เกิดการกระจายด้านเศรษฐกิจไปยังชุมชนต่างๆ ให้มีความเชื่อมโยงกับนโยบาย 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ของรัฐบาล (3) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวมากขึ้น เพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติของตนเอง (4) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีมาตรการที่ทำให้นักท่องเที่ยวพำนักอยู่นานขึ้น และใช้จ่ายต่อวันมากขึ้น (5) เพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เชิงสุขภาพ เชิงกีฬา และเชิงเกษตร (6) ส่งเสริมและสนับสนุนความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวระหว่างกัน (7) เร่งรัดประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ปัญหาการเอารัดเอา

เปรียบ และการหลอกลวงนักท่องเที่ยวอย่างจริงจังและเข้มงวด (8) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีมาตรการต่าง ๆ ที่ทำให้คนไทยท่องเที่ยวในประเทศมากขึ้น (9) สนับสนุนให้มีการแก้ไขกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคในการส่งเสริมการท่องเที่ยว (10) ใช้มาตรการเชิงรุกส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยมีเป้าหมายหลักที่กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ (11) ให้มีการจัดตั้งอาสาสมัครส่งเสริมการท่องเที่ยวประจำท้องถิ่น

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) มีความหมายลึกซึ้งกว่าการเสนอขายสินค้า การท่องเที่ยวแบบใหม่เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว หากแต่เป็นแนวคิดที่มุ่งประสานผลประโยชน์และความต้องการในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมเข้ากับการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ (กรมประชาสัมพันธ์ 2543 : 5-9) หรือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง “การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ มีการจัดการสิ่งแวดล้อมและมีการให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยว” (ประยูร ศาสรี 2545)

ปัญหาการวิจัย

น้ำตกโดนลาด เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีความสำคัญ ตั้งอยู่ในตำบลคลองหริ่ง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา แต่เดิมน้ำตกโดนลาดเป็นน้ำตกที่มีสภาพทางธรรมชาติงดงาม เนื่องจากมีปริมาณน้ำจำนวนมากไหลผ่านภูเขาหินที่มีความลาดชัน ดันน้ำจากภูเขาไหลลงสู่พื้นที่ราบลุ่ม ทำให้เกิดลำคลองธรรมชาติไหลผ่านพื้นที่ทุกหมู่บ้าน ชาวบ้านใช้น้ำจากน้ำตกเป็นแหล่งน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจของชาวบ้าน ทั้งยังทำให้ชาวบ้านมีรายได้จากการที่นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยว แต่เนื่องจากขาดการดูแลและไม่มีการจัดระบบ ไม่มีการจัดการ จึงทำให้มีการบุกรุกเข้าไปตัดไม้บนพื้นที่ต้นน้ำ มีการปลูกยางพาราซึ่งเป็นพืชที่ไม่ดูดซับน้ำ มีการลักลอบเก็บหินบริเวณน้ำตกไปขายทำให้สภาพของบริเวณน้ำตกในปัจจุบันเสื่อมโทรม แหล่งต้นน้ำถูกทำลายไม่มีน้ำไหลผ่านตลอดปี เนื่องจากสภาพดินไม่สามารถดูดซับน้ำได้ส่งผลให้ขาดน้ำอุปโภคบริโภคในตำบล สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนไป สภาพทางธรรมชาติถูกทำลายกลายเป็นแหล่งมั่วสุม ชาวบ้านไม่กล้าเข้าไปในบริเวณน้ำตก มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวน้อยลงเมื่อเทียบกับอดีต ส่งผลให้คนที่เคยประกอบอาชีพให้บริการนักท่องเที่ยวจึงไม่มีงานทำ รายได้ของครัวเรือนไม่เพียงพอ ชาวบ้านจึงต้องการให้มีการฟื้นฟูสภาพน้ำตกโดนลาดอย่างเร่งด่วน เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการฟื้นฟูแหล่งน้ำตามธรรมชาติ และที่สำคัญเพื่อให้ น้ำตกโดนลาดกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีรูปแบบและมีการจัดการที่ยั่งยืนอีกครั้งหนึ่ง แต่การพัฒนา น้ำตกโดนลาด ประชาชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นมรดกอันล้ำค่าในท้องถิ่นตลอดไป

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงได้สนใจที่จะศึกษาหารูปแบบการพัฒนาและการจัดการน้ำตก ไตนลาดที่เหมาะสมเพื่อให้กลับมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญ โดยมุ่งหวังให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลและความต้องการของประชาชนในตำบล คลองหรั่งนอกจากจะเป็นการฟื้นฟูพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นหน้าที่ของประชาชนแล้ว ยังส่งผลให้ประชาชนมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาสภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน้ำตกไตนลาดในปัจจุบัน ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน้ำตกไตนลาด
2. ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งน้ำและทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นของตน
3. ศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน้ำตกไตนลาด
4. เสนอแนะยุทธศาสตร์การพัฒนาและรูปแบบการพัฒนาและการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน้ำตกไตนลาดที่เหมาะสมและยั่งยืน

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่

ตำบลคลองหรั่ง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ประกอบด้วย 6 หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ที่	บ้าน	จำนวนประชากร(คน)	จำนวนครัวเรือน
1	บ้านคลองหรั่ง (ที่ตั้งของน้ำตก)	747	162
2	บ้านแม่เป็ยะ (ที่ตั้งของที่ทำการ อบต.)	886	252
3	บ้านใหม่	679	217
4	บ้านชะ	343	99
5	บ้านตันปริง	862	226
6	บ้านปลักทิง	342	99
รวมประชากร		3,859	1,055

(ที่มา : ทะเบียนราษฎรอำเภอนาหม่อม ข้อมูล ณ วันที่ 5 ตุลาคม 2546)

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. ศึกษาประวัติสภาพการบริหาร การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน้ำตกโดนลาดตลอดจนสภาพปัญหา ข้อจำกัด สภาพของปัญหา และสภาพการมีส่วนร่วมของประชาชนในปัจจุบัน
2. เสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาและรูปแบบการพัฒนาและการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน้ำตกโดนลาดที่เหมาะสม และยั่งยืน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รูปแบบการพัฒนาและการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน้ำตกโดนลาดที่เหมาะสมสำหรับชุมชน และถูกต้องตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
2. ชุมชนได้มีการเตรียมความพร้อมของพื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อการรองรับของจำนวนนักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม
3. แหล่งน้ำตามธรรมชาติซึ่งเป็นแหล่งน้ำอุปโภคบริโภคของคนในชุมชน และหล่อเลี้ยงสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ในชุมชนได้รับการฟื้นฟูและบำรุงดูแลรักษา

นิยามศัพท์เฉพาะ

การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติ ไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจด้วยวัตถุประสงค์ใดๆก็ตาม ที่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพ หรือหารายได้

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ ในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวโดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องรายได้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การจัดการทรัพยากรที่ดีมีประสิทธิภาพเป็นความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ โดยคำนึงว่าการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจชนิดหนึ่ง ที่จำเป็นต้องมีความสามารถในการสร้างกำไร เพื่อความอยู่รอดและผลประโยชน์ของชุมชนโดยการให้ความเคารพต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมต่อชุมชนต่างๆ และคำนึงถึงต่อกระบวนการและขอบเขตทางนิเวศวิทยา เพื่อให้การพัฒนาสามารถดำรงสภาพแวดล้อมต่างๆ ทั้งทางกายภาพ และชีวภาพ

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ตั้งแต่การสำรวจปัญหาสาเหตุของปัญหาได้ใช้ความรู้ความคิดหารือร่วมกัน และร่วมกันตัดสินใจร่วมปฏิบัติ เพื่อให้สังคมของตนอยู่อย่างมีความสุข